

LOPEND VUUR

jaargang 15 ■ nummer 1 ■ februari 2009 ■ prijs € 2,50

IN DIT NUMMER O.A.

Wandelen langs de IJssel

De loop van het Oude Diep

Klompenspaden bij Baarn en Eemnes

Feestje op de evenaar van het Pieterpad

Een stille veerpont over de Oude Rijn

Vervanging bruggen Aduard en Dorkwerd

Van het bestuur

Lopend Vuur heeft een tijd op zich laten wachten, dat beseffen we heel goed. De redactie bestaat uit een zeer klein aantal mensen en zij doen het allemaal als vrijwilliger. Hun drukke banen laten hen niet veel tijd meer vrij om aan het blad te werken. Het bestuur gaat proberen het volgende nummer tijdig bij u in de bus te brengen. Dit nummer is in elk geval weer een lust om te lezen en staat boordevol wandeltips. Langs het Oude Diep in Drenthe, door Utrechtse polders, ik heb mijn agenda meteen getrokken toen ik deze artikelen las. En verschillende regio's van TeVoet hebben ook niet stilgezeten: een bruggenplan in Groningen, een actiewandeling in Noord-Holland, een reactie op het wandelplan van Zuid-Holland en meedenken over plannen in Noord-Brabant. Ze geven aan hoe veelzijdig het werk van onze vereniging is en hoe belangrijk het is om dat te steunen. En omdat we het populaire niet schuwen, vindt u in dit nummer ook kritische beschouwingen over het nieuwe boekje van het Pieterpad.

Zoveel activiteiten met zo weinig mensen, hoe krijgen we het voor elkaar? Een passie voor wandelen en lef om voor die belangen op de bres te staan, dat tekent het werk van de TeVoet-vrijwilligers. Maar voor mij is het vrijwilligerswerk in combinatie met een drukke baan niet meer te bolwerken: ik stop met mijn werk voor TeVoet. Ik vind het werk van de vereniging nog steeds belangrijk, en als ik op mijn ommetje in de buurt ontdek dat de provincie Zuid-Holland een stuk wandelpad (onderdeel van het Marskramerpad) botweg onbegaanbaar heeft gemaakt, zie ik dat het ook hard nodig is. Maar de tijd ontbreekt mij. Gelukkig zijn er nog vrijwilligers over, die voor uw belangen opkomen. Uw steun daarvoor is onmisbaar!

Kees Rotteveel

I N H O U D

De loop van het Oude Diep	3
Wandelen langs de IJssel	5
Gebied rond Slot Loevestein op de schop	6
Klompenspaden bij Baarn en Eemnes	7
Feestje op de evenaar van het Pieterpad	8
Jubileum-routes KNBLO-NL	10
Een stille veerpont over de Oude Rijn	11
Wandellogo moet eind maken aan 'bordenwoud'	12
Wandeling Drie Polder Pad	13
Handleiding routebeschrijving Alsmar recht door	14
Het september 2008 project van de regio Noord-Holland	15
Vervanging bruggen Aduard en Dorkwerd	16
Het Wandelpadenplan in Zuid-Holland is uit de la!	18

Lopend Vuur is het ledenblad van TeVoet, vereniging van wandelaars. Het verschijnt vier keer per jaar.

Ledenadministratie

Hans Dannis, Ruskenstuk 11, 7943 JL Meppel
Tel. 0522-260205, ledenadministratie@tevoet.nl

TeVoet, vereniging van wandelaars

- voor meer en betere onverharde wandelmogelijkheden,
- voor behoud en herstel van cultuurhistorische paden.

Meer informatie op www.tevoet.nl

Het lidmaatschap van TeVoet bedraagt € 15,- per jaar.

Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór 1 november schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie.

TeVoet is aangesloten bij de Stichting Wandelplatform-LAW.

Bestuur TeVoet

Harry Benschop, plv voorzitter
Dirk van Kekem, secretaris
Tuinstraat 54, 3732 VM De Bilt
info@tevoet.nl
Hans Dannis, penningmeester
Harry Benschop

Regiocoördinatoren

TeVoet werkt met contactpersonen in de regio:

Groningen

Paul Wesselius, Regentessestraat 73, 9717 MG Groningen
Tel. 050-3120917, groningen@tevoet.nl

Friesland

Ben Rutten, Greate Buorren 15, 9024 EJ Weidum
Tel. 058-2519299, friesland@tevoet.nl

Drenthe

vacature
drenthe@tevoet.nl

Overijssel

vacature
overijssel@tevoet.nl

Flevoland

Jan Frederik Lubbers, Siriusstraat 3, 8303 ZZ Emmeloord
Tel. 0527-697706, Flevoland@tevoet.nl

Gelderland

Vacature
gelderland@tevoet.nl

Utrecht

Ineke Therauf, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht
Tel. 030-2730658, utrecht@tevoet.nl

Noord-Holland

Fred Triep, Zonhovenstraat 29, 1066 MA Amsterdam
Tel. 020-6155502, noord-holland@tevoet.nl

Zuid-Holland

Jaap Mels, Leeuwerikstraat 2, 2333 VX Leiden
Tel. 071-5171081, zuid-holland@tevoet.nl

Zeeland

Pieter van Rijswijk, Bruelistraat 10, 4421 CR Kapelle
Tel. 0113-343475, zeeland@tevoet.nl

Noord-Brabant

Harry Benschop, Voldijnseweg 2, 5091 KK Oost West en Middelbeers
Tel. 013-5902960 of 06-12498305, noord-brabant@tevoet.nl

Limburg

Vacature
limburg@tevoet.nl

Aan deze Lopend Vuur werkten mee:

Dirk van Kekem
Rien van den Berg
Harry Benschop
Rob de Jong
Fred Triep
Paul Wesselius
Kees Rotteveel
Henk Krikke

Vormgeving en opmaak: Sanders Et Van Dam Reclame, Utrecht

Extra exemplaren van dit nummer van Lopend Vuur kunnen worden besteld door overmaking van € 4,00 (incl. verzendkosten) op giro 372685 van TeVoet in Nieuwegein o.v.v. LV-december 07 + het eigen telefoonnummer.

Volgend nummer verschijnt in mei.
Inleveren kopij vóór 1 april 2009.

Recensie van een meerdaagse wandeling

De loop van het Oude Diep

Oude Diep

Wie kent niet de schoonheid van de Drentse Aa? Maar er zijn meer stromen die het water van het

Drents Plateau afvoeren. Een vergeten stroom is het Oude Diep. In de loop van de jaren is dit Oude Diep 'genormaliseerd'. In 1995 zette Het Drents Landschap in op het terugbrengen van het natuurlijk karakter van de beek. Als bekroning is er nu een lange afstandswandeling 'de loop van het Oude Diep'. Lopend Vuur liep de negen dagwandelingen.

Niet alleen het Oude Diep

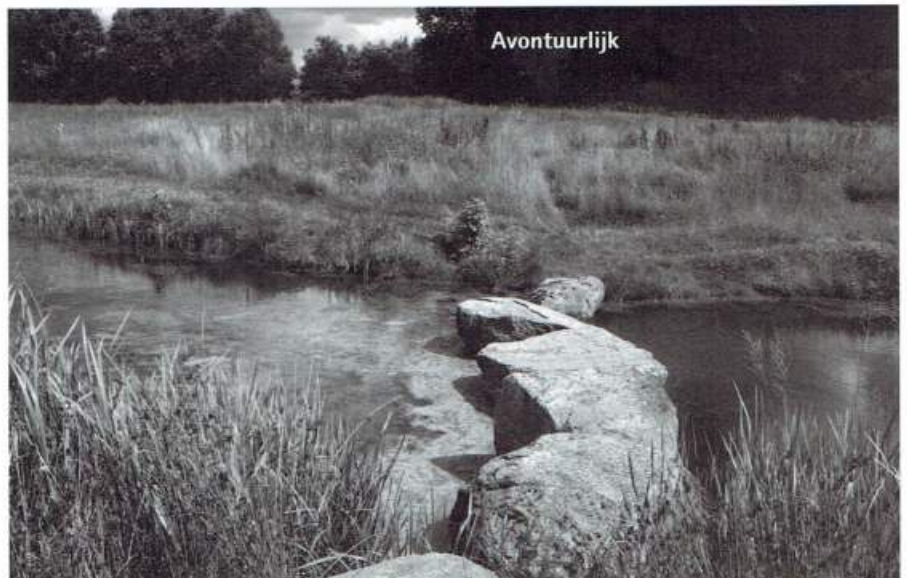
Het Oude Diep begint ergens in de buurt van Mantinge en stroomt bij Echten in de Hoogeveense Vaart. Wie dat op de kaart van Drenthe bekijkt, zal verbaasd zijn dat je daar negen dagwandelingen over zou kunnen doen. Dat klopt, want het Oude Diep vormt weliswaar de ruggengraat van deze wandeling, maar het Drents Landschap heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt om veel kleine natuurgebieden van deze Stichting in de wandeling op te nemen. Niet dat het erg is, want het zijn

vaak prachtige plekjes, die als parels aan een snoer met elkaar verbonden worden. Maar wie van opschieten houdt, moet constateren dat de wandeling erg slingerend en je in twee of drie wandelingen niet veel verder dan hemelsbreed 10 km bent opgeschoten. En na de oorsprong van de beek volgen nog vier mooie Drentse wandelingen, die op zich niets meer met het Oude Diep te maken hebben.

Van Pesse naar Drijber

Als voorbeeld nemen we de vierde wandeling. De wandeling begint bij het dorp

Pesse. We lopen verhard het dorp uit naar het natuurgebied Nuilerveld. De wandeling maakt veel gebruik van onverharde paden, maar soms kan het kennelijk niet anders dan dat er ook een stuk asfalt of steen in het traject zit. Dit zijn over het algemeen wel heel stille wegen. De wandeling door het Nuilerveld is typerend voor deze route. Een heerlijk stukje natuur, waar je helemaal doorheen wordt gevoerd. Bij het verlaten van het terrein ben je vlak bij de plek waar je erin ging. We lopen verder over een mooi zandpad en aan de horizon doemt al de hoogste berg van Drenthe op:

Avontuurlijk

de VAM-bult. Na de passage van een overweg bereiken we spoedig het Oude Diep; hier is het beekdal weer in de oude staat hersteld. Zeker in de Zuidmaten is goed te zien, hoe mooi dit landschap weer kan worden. Aan het eind wacht een "forse" klim. Sedert 1926 is hier Haags huis- en straatafval gecomposteerd, verwerkt en deels op een bult gegooid. Bovenop is een informatiecentrum 'de Blinkerd' met een weids panorama.

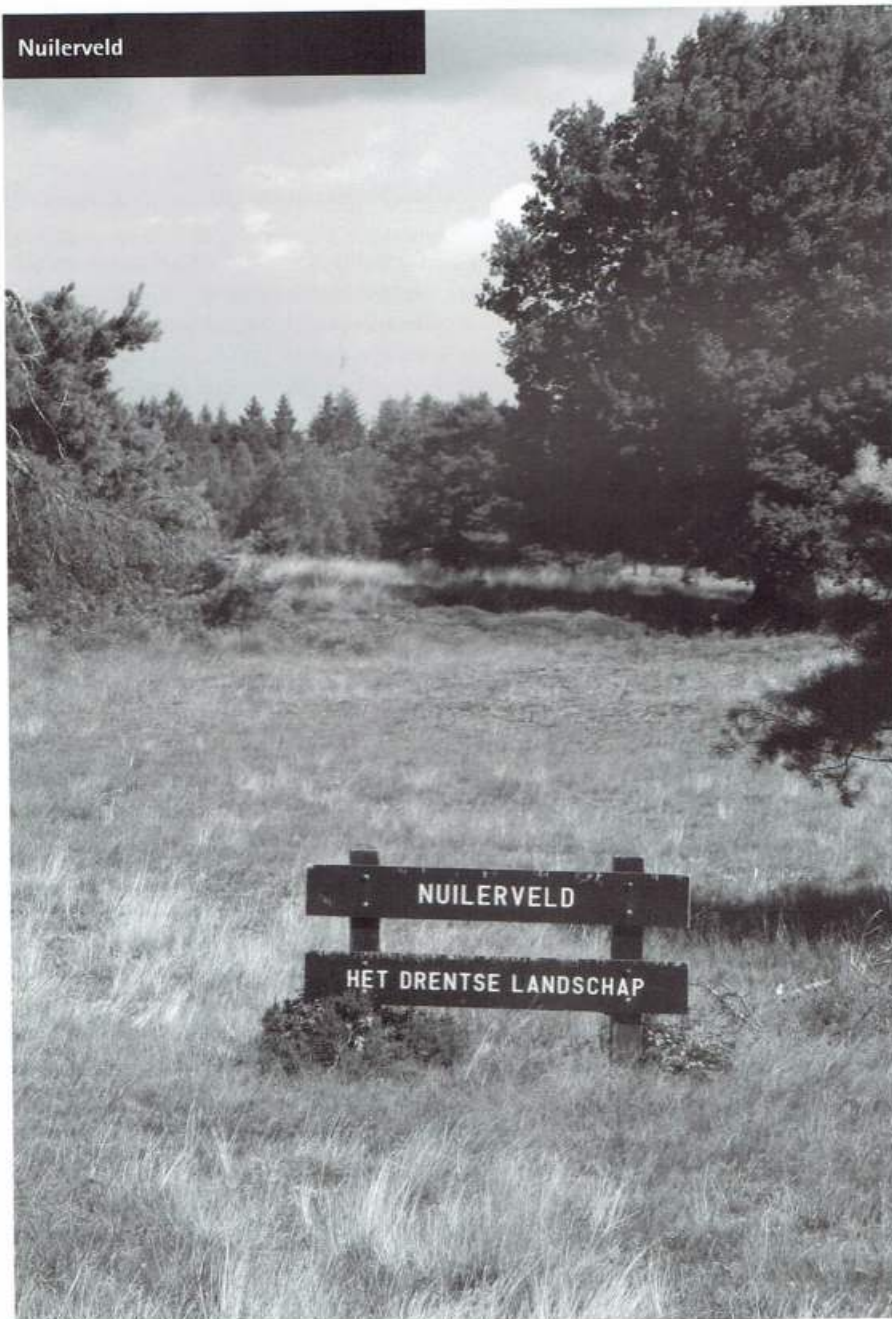
Aan de wandel

Er is een handige routegids uitgegeven door het Drents Landschap met mooi kaartmateriaal. De beschrijving is duidelijk, zeker als je weet wat een waterlossing is en wat je moet doen bij een steggeltje. Er is geen markering in het veld, maar voor

wie enige ervaring heeft in het lopen van routes moet het geen problemen opleveren. De wandeling is opgedeeld in negen dagwandelingen van 11 tot 16,5 km en loopt van Echten naar het museumdorp Orvelte stroomopwaarts. De wandeling loopt door natte gebieden zodat goed schoeisel wel nodig is. Een waarschuwing voor OV-gebruikers: hoewel de wandeling keurig van halte naar halte blijkt te lopen, ben je voor een belangrijk deel afhankelijk van de buslijnen 236 en 237 van Connexion. Doordeweeks gaan er elk uur kleine busjes, maar op zaterdag en zondag zijn er geen verbindingen.

De loop van het Oude Diep is zeker een aanrader als je een mooi, onbekend en op sommige stukken uniek stil gedeelte van Drenthe wilt leren kennen. ■

Nuilerveld

COMMENTAAR

Ria, hou je toch eens aan de regels!

Ria heeft de Loop van het Oude Diep ook gewandeld en doet daar verslag van op haar wandelwebsite riawandelt.web-log.nl. Zij heeft er van genoten, maar hoe velen na haar nog? Ria gaat er nogal prat op (zie cursieve tekstjes) met haar hond alle verboden te negeren. Kijk dus niet verbaasd als paden zijn afgesloten, de boer zijn toestemming voor een boerenlandpad heeft ingetrokken en het Drents Landschap helemaal stopt met het maken van interessante wandelroutes als 'De Loop van ...'. Het vergt veel overtuigingskracht om boerenland én natuurterreinen opengesteld te krijgen voor wandelaars. TeVoet heeft er vaak mee te maken. Meer dan eens wordt die toestemming alleen gegeven onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat er geen honden komen. Bordjes zouden genoeg moeten zijn, maar TeVoet adviseert terreineigenaren fysieke belemmeringen voor de honden aan te brengen. Voor Ria alleen maar een reden om daarover te mopperen. Ria, hou je toch eens aan de regels. En verknal het niet voor andere wandelaars.

De laatste etappe van 'De Loop van het Oude Diep' loop ik op deze heerlijke zondagmorgen met de hond. Het begint goed. We moeten over een 'boerenlandpad'. En ... daar mag je niet met een hond overheen. Ik zie geen alternatief dus verzijn ik alvast een leuk verhaal voor als ik een boze boer tegenkom en ga op pad. Dwars door het weiland. Geen boze boer te zien. Ik moet onder schrikdraad door, langs vastgebonden hekken. Het is duidelijk: er is hier iemand die niet zit te wachten op wandelaars! Ik kan nog wel over en langs de obstakels, maar voor een grote hond is dat toch wat moeilijker.

Bij het Nuilerveld, een stukje heide van het Drents Landschap, moet ik het terrein op. Ware het niet dat er een bordje staat 'verboden voor honden'. Ik was toch eigenlijk niet van plan dit stuk over te slaan. Dus ik trek de stoute schoenen aan en ben op mijn hoede voor boze Hooglanders, gestresste schapen en kwaadwillende boswachters. Hooglanders en boswachters kom ik niet tegen en de schapen hebben duidelijk voor heter vuren gestaan. Ik moet alleen eerder van het terreintje af, omdat ik de hond met geen mogelijkheid over het steggeltje kan krijgen.

Wandelen langs de IJssel

Wellenberg

Het Hanzestedenpad

Het Hanzestedenpad is vernieuwd! Sinds begin zomer 2008 is er een nieuwe gids voor streekpad 11, van Doesburg naar Kampen, totaal 120 km. En daarbij nog tien kant en klare dagwandelingen (extra royaal 200 km). Een hartstikke leuk boekje, waar je weken wandelplezier aan kunt beleven. Er staat ook veel wetenswaardigs in over de geschiedenis van de diverse (Hanze)steden. De landschappen die je passeert worden besproken, en de landgoederen die je her en der tegenkomt. En wat te denken van oude steenfabrieken, kloosters en eeuwenoude boerderijen? Er valt heel wat te zien en te genieten: natuur en cultuur. Gegevens over logies en openbaar vervoer ontbreken niet. Wij bevelen het aan.

Deventer – Zutphen

Om u enig verslag te kunnen doen van de wandelpraktijk, liepen wij voor u het traject Deventer-Zutphen, zo'n 17 km aan de westzijde van de IJssel. Het begint bij NS-station Deventer en loopt door het uiterst aantrekkelijke centrum, tot je bij de IJssel komt. Daar ligt - behalve als het hoogwater is, dan moet je omlopen - een voetveer klaar om je naar de wijk Steenenkamer te brengen, en je valt met je neus in de culturele boter in de vorm van de Bolwerksmolen, de enige nog werkende (Lees verder op volgende pagina)

Presentatie Hanzestedenpad 6 juni 2008

Rammelwaard

Slot Nijenbeek

windzaagmolen in Overijssel. Die is van mei tot en met september te bezichtigen, op dinsdag en zaterdag. Je kunt vanaf het voetveer ook nog een stuk op en neer lopen langs de IJssel naar het Noorden, waar een stuk natuurontwikkeling gaande is in de Ossenwaard.

De IJsseldijk

Maar goed, we gaan naar het zuiden. Het wandeltraject volgt, sterker: loopt, goeddeels over de IJsseldijk, dus voor driekwart (!) over gras. En dat zonder schapenuitwerpselen! En omdat de IJssel sterk meandert (hoewel in de afgelopen eeuwen tamelijk uitvoerig gekanaliseerd) heb je óf zicht op de rivier óf op oude rivierlopen en plassen of kolken. Daar zitten enorm veel vogels. Naast brandganzen zagen we onder andere

ooievaars (nog eind oktober!). De verkalving van het agrarische land doet nog ouderwets aan – zal dus al wel eeuwenoud zijn – en de knotwilgen en knotpopulieren tot en met de meidoornhagen op het landgoed De Poll, ze worden keurig onderhouden. Het traject over het landgoed is niet gemarkeerd, maar dat is geen bezwaar.

Prikkeldraad

Wat wel een beetje vervelend is, dat alle afrasteringen in deze streek van prikkeldraad zijn gemaakt. Is niet zo vriendelijk. En als je dan over die draden moet stappen is het overstapje nog wel eens gammel of ontbreekt de paal om je aan vast te houden. Ongelukken zullen je niet gauw overkomen.

Nog een ruïne

Een kilometer of 5 vóór je Zutphen bereikt kom je langs de ruïne Nijenbeek, een buitendijks gelegen toren van een oud kasteel dat zelf helaas in 1945 is weggebombardeed (omdat er zich Duitse troepen hadden verschanst). Einde van de wandeling: NS-station Zutphen. ■

Dirk van Kekem

Gids: Hanzestedenpad, uitgave Wandelplatform LAW, Amersfoort 2008, ISBN 978-90-71068-75-1

De website www.hanzesteden.info vertelt alles over de Hanzesteden die de routes aandoen.

Gebied rond Slot Loevestein op de schop

In het Munnikenland, het gebied tussen Brakel, Poederoijen en Slot Loevestein, moet er meer ruimte voor de rivier komen. TeVoet heeft meegedacht over de verdere inrichting van het gebied.

De Waalkade vanaf Slot Loevestein wordt verlaagd zodat rivierwater in het gebied kan stromen, er komt een nieuwe dijk aan de oostzijde van het gebied, parallel aan de Nieuwendijk die de Wakkere dijk gaat heten. En over de huidige graskade langs de Afdamde Maas wordt een toegangsweg aangelegd zodat Slot Loevestein bij hoogwater nog bereikbaar is. Dat is in grote lijnen waar de voorkeur van alle betrokken partijen naar uitgaat om het rivierwater meer de ruimte te geven.

Medio november konden streekbewoners en mensen die op een of andere manier van het gebied gebruik maken, hun ideeën over de verdere inrichting kwijt bij het projectteam. Daarbij speelden vragen als: waar moeten de wandelpaden komen? Wat voor soort natuur spreekt u aan? Welke weg volgt het verkeer straks?

TeVoet heeft een aantal suggesties gedaan en ideeën op de 'plankaart' gezet. Door de Brakelse Benedenwaarden ziet TeVoet

graag een of meer struinpaden komen, waarover ook het Pelgrimspad kan worden gelegd. In diezelfde Waarden zou ook een echt laarzenpad kunnen worden aangelegd, een pad dat zich op enkele plaatsen door de te graven geulen heenlingert. Verder zet TeVoet in op een aantrekkelijk wandelronde door Munnikenland. Een rondje met alle cultuurhistorisch interessante locaties zoals de forten Brakel en Poederoijen, de Nieuwendijk met de Boezem van Brakel, 't Rechthuis en natuurlijk Slot Loevestein.

Daarvoor zou naar het idee van TeVoet de te verlagen Waalkade vanaf 't Rechthuis alleen voor wandelaars toegankelijk moeten worden. Bovendien is een brug vanaf de Bloemplaat richting Loevestein gewenst

Klompengaden bij Baarn en Eemnes

Er zijn er twee: het Nesserpad van 10 km en het dit jaar geopende Netelenburchpad van 5,5 km lang, beide door het stroomgebied van de Eem.

U loopt door een slagen-landschap, dat vele eeuwen onveranderd is gebleven, ook al omdat er altijd overstromingsgevaar was. De laatste keer dat het gebied onder water liep was in 1916. Sporen ervan zijn talrijk: allerlei "waaien" of "wielen", veel dijken, sloten en gemalen. Een serie dijken is voor de wandelaar opgesteld, en ook een aantal weilanden. Al met al gaat zo'n 30% van de routes over onverhard terrein. Let wel: tussen 15 maart en 15 juni (op een enkele plek 15 juli) is een deel van het traject ontoegankelijk vanwege het broedseizoen

van de weidevogels, en moet een alternatieve route worden gevolgd. Markering: paars, in de vorm van een klomp. De routes worden beschreven in folders verkrijgbaar bij het VV, Brinkstraat 12, 3741 AN Baarn, tel. 035-5413226. Zie ook de website Klompengaden.nl. Ook cultuurhistorisch zijn de wandelingen heel interessant.

Je kunt de paden met gemak op een dag allebei lopen, want er zit maar 2 km tussen. En om ze met elkaar te verbinden zou je een oversteek van de Eem kunnen

regelen, bijvoorbeeld bij de Jachthaven Eembrugge. Nu moet het nog over de weg, via een stuk Zuiderzeepad tussen Eembrugge en Baarn, en dat is iets minder prettig. Kleine onhandigheid: het Netelenburchpad is beschreven vanaf een punt waar geen openbaar vervoer is, terwijl er een plaats is op de route waar de bus voorbij komt. Parkeermogelijkheid is daar trouwens ook: net buiten de bebouwde kom van Baarn, op een punt waar de twee wandelroutes elkaar het meest naderen. ■

De bruggetjes zien er prima uit

Gemaal aan het Nesserpad

Dirk van Kekem

zodat wandelaars net als nu het geval is, langs de Waal kunnen blijven lopen. Vooral dat laatste idee ondervond veel weerklank bij de aanwezigen.

Ontwerpogave

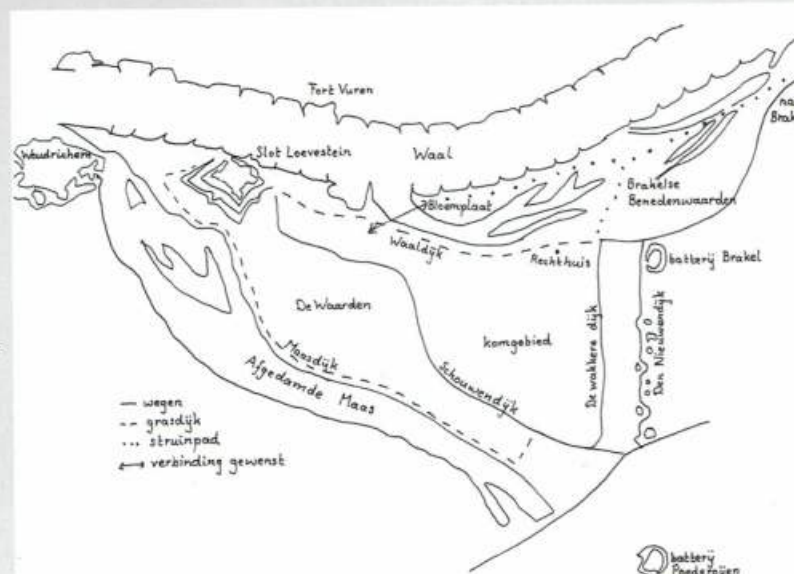
De huidige toegangsweg naar Loevestein over de Schouwendijk zal enkele weken per jaar onder water komen te staan. Om Slot Loevestein bereikbaar te houden, wil het projectbureau het autoverkeer over de Maaskade leiden, de enige toegangsweg die nooit onder water komt te staan. Dat is nu een prachtige grasdijk. Onduidelijk is nog of het autoverkeer altijd over de Maaskade naar Loevestein wordt geleid of alleen bij hoogwater. TeVoet heeft gesuggereerd om de nieuwe weg over de Maaskade alleen bij hoogwater te gebruiken en die weg zo uit te voeren dat de dijk op andere tijden nog steeds zeer aantrekkelijk oogt voor de wandelaar, en lekker

loopt natuurlijk. Niet alleen denken aan asfalteren dus. Dat idee is als een 'ontwerpogave' neergelegd bij het projectbureau. We zijn benieuwd wat daar kan uitkomen. Bovendien blijft TeVoet ijveren voor een wandelverbinding van Loevestein naar de batterij Poederoijen door De Waarden bij Loevestein.

Opvallend was dat de meeste bewoners die op de meedenkavond aanwezig waren een voorkeur hadden voor extensief recreatief gebruik van het Munnikenland. Geen drukte dus, maar

het gebied ontsluiten voor wandelaars en fietsers. Wel zijn enkele ideeën geopperd voor het meer intensief recreatief gebruik van beide forten. ■

Rien van den Berg en Harry Benschop

Feestje op de evenaar van het Pieterpad

De Staringkoepel, een van de bezienswaardigheden langs het Pieterpad

Het Pieterpad bestaat 25 jaar. Reden voor een feestje, eind oktober, in Vorden, gelegen op

'de evenaar van het Pieterpad', halverwege Pieterburen en de Sint Pietersberg. Van de route op het 'noordelijk halfond' is op dat feestje een nieuw gidsje verschenen.

Pieterburen-Vorden vernieuwd

Eén en vijftig procent onverhard. Maarten Goorhuis had het in Kasteel Vorden bij de

presentatie van het nieuwe Pieterpad-gidsje scherp op zijn netvlies. De werkgroep Pieterpad is voor die kwaliteitsslag enkele jaren stevig bezig geweest. Welke stukken verhard of onverhard zijn, kan de wandelaar in één oogopslag zien op de routekaartjes in het nieuwe gidsje: onderbroken en niet-onderbroken lijnen maken dat duidelijk. Een novum voor de LAW-gidsjes.

Ook de kaartjes zijn anders dan we gewend zijn in de Nederlandse lange afstands wandelgidsjes. De topografische kaart vormt nog wel de basis; informatie waar de wandelaar niet echt iets aan heeft is eruit gehaald. Een rustiger beeld is het

resultaat. Tegelijkertijd wordt de wandelaar nadrukkelijker gewezen op bezienswaardigheden langs de route.

25 jaar

Het Pieterpad is een begrip, bij wandelaars maar misschien nog wel meer bij niet-wandelaars. Hoe vaak krijg je tijdens een wandeltocht niet te horen: "Loop je het Pieterpad"? Al is de wit-rode markering van het Pieterpad in verste verte niet te ontdekken het Pieterpad staat zo'n beetje synoniem met het maken van lange afstands wandelingen.

Door het Pieterpad zijn veel mensen aan de wandel geraakt. Sommigen kregen de smaak zo te pakken dat ze zijn doorgelopen naar de St. Pieter in Rome. Zo doet het pad zijn naam eer aan. Eenmaal op het Pieterpad was het pad voor velen ook de kennismaking met het netwerk van wit-rood en geel-rood gemarkeerde lange afstands wandelroutes dat in ons land ligt. Het Pieterpad mag dan wel de bekendste LAW zijn, het is niet de oudste; dat is het Drenthepad. Ook niet het beste pad. Wat dat wel is, vult een ieder maar zelf in. Het Pieterpad kende veel minder aantrekkelijke stukken. De Wet van de remmende voorsprong zullen we maar zeggen. Ooit ontwikkeld door twee vrouwen, Toos Goorhuis en Bertje Jens, aan de hand van landkaarten. Nu zijn er vaak tientallen vrijwilligers met het maken en verbeteren van een LAW bezig.

Moreel

Die landkaarten bezorgden Toos en Bertje de nodige verrassingen. Veel paden bleken in de tussentijd verdwenen of verhard. Ze wilden ook wel een beetje recht op recht lopen. Voor het moreel, zei Toos in een interview begin jaren tachtig. Anders zou een wandelaar snel de moed verliezen om van Pieterburen naar de St. Pietersberg te lopen. Over de weg is het 360 km, over het Pieterpad 465 km. Ze vond het bijvoorbeeld maar niets dat het Pelgrimspad van Den Bosch naar Maastricht over de weg 135 km was, en dat de wandelaar tussen die twee steden maar liefst 290 km voor zijn kiezen kreeg. Het 'moreel' van Toos betekende veel kilometers verhard voor het Pieterpad. Het wandelblad 'Op Lemen Voeten' oordeelde begin 80 in een recensie dat het Pieterpad een redelijke balans was tussen het vermijden van omwegen en het vermijden van asfalt.

Het kon beter, het moest beter. Een pad als het Pieterpad met al die nieuwe wande-

500 meter onverhard tussen Pieterburen en Groningen

Na elf kilometer komt het eerste onverharde stukje Pieterpad. Ten zuiden van Winsum moet je – volgens de routebeschrijving – over het hek klimmen en via een weiland met bordje 'wandelen toegestaan' verder rechtdoor gaan naar boerderij Oldenzijl.

Bij de presentatie van het nieuwe gidsje belichtte Wim van der Ende van de werkgroep Pieterpad tal van verbeterde situaties op het pad en wat het voor inspanningen had gekost zover te komen. Bij het Winsumse weilandpad had hij nog een wens. De wandelaar moet nu vooral bij de hekken door de modder, zeker als het geregend heeft. Een licht verhard pad door het weiland zou toch wel gewenst zijn.

Dát lijkt TeVoet niet zo'n goede zaak. Een beetje modder en nat gras, daar moet een lange afstands wandelaar toch tegen kunnen. Dat is nu juist de charme van de boerenlandpaden. TeVoet moet er niet aan denken dat die paden – die met heel veel inspanning opnieuw tot stand gebracht worden om het buitengebied beter toegankelijk te maken – allemaal worden verhard, al is het maar 'licht'. Omdat anders de schoenen wel eens onder de modder komen te zitten. De boer zal er ook wel niet op zitten te wachten. Voordat je het weet rijden er fietsers door zijn land.

Dat overstapje – een andere wens van Van der Ende – is wel een goede zaak. Dat kan voorkomen dat het hek, om er door te kunnen, wordt opengemaakt met alle vervelende gevolgen van dien of uit het lood komt te hangen. Hier heeft de boer alleen maar belang bij.

laars, moet niet te zeer teleurstellen, het moet eigenlijk excelleren. De werkgroep Pieterpad heeft zijn schouders eronder gezet. Noeste arbeid die heeft geleid tot de genoemde 51 procent onverhard voor het traject Pieterburen-Vorden. Zeker niet onverdienstelijk, maar de werkgroep zou zelf graag nog verder gaan. Momenteel staat het traject naar de Pietersberg op de nominatie te worden aangepakt.

Beleving

Het gaat niet alleen om lopen. Een LAW

stelt ook eisen aan de beleving. "Dat is een voorwaarde voor de financiering vanuit de provincies", stelde de Gelderse Commissaris der Koningin Clemens Cornielje bij de presentatie van het nieuwe Pieterpad-gidsje. "Het gaat veelal om kleine dingen. En die zijn er, gelukkig, in Nederland meer dan je zou denken." Bij de provincies ligt sinds twee jaar de verantwoordelijkheid voor de lange afstandspaden. Door hun rol in het landelijk gebied is het te verwachten dat zij de LAW's 'meepakken' met vanuit water, cultuurhistorie, Nationaal

Landschap of natuur uit te voeren maatregelen. Routemakers spelen hier best zo slim mogelijk op in. Dan kunnen, zonder (overdreven) extra kosten, verbeteringen in de route worden aangebracht. De boodschap voor de routemaker: gewoon iets verder kijken dan alleen een wandelroute willen aanleggen! Een wandelroute 'met beleving', daar gaat het om.

Kijkpunt A1

Het nieuwe Pieterpadboekje geeft soms doorwrochte beschouwingen over natuurbeheer. Maar ook voor andere zaken is er aandacht. Op de kaartjes zijn zogenaamde kijkpunten aangegeven. Dat wordt zo gedaan dat je precies kunt zien waar je moet kijken. In de tekst is duidelijk aangegeven wat je ziet.

Dat de A1 een kijkpunt is, verbaast TeVoet wel. Vooral de uitleg 'Dit traject is in 1972 aangelegd. Voor Holten een zegen. Tot dan liep de drukke E8 (Den Haag-Moskou) dwars door het dorp'. Ongetwijfeld zullen de Holtenaren blij zijn geweest verlost te worden van het autoverkeer. Maar of dat nu zo interessant is? Heeft in heel veel dorpen gespeeld, denk ik zo. Beter had, juist op dit punt waar het Pieterpad over de A1 voert, kunnen worden aangegeven dat nieuwe infrastructuur een enorme barrièrewerking heeft. Barrières die alleen maar over voor de wandelaar onaantrekkelijke wegen kunnen worden overgestoken, wegen die door het drukke auto- of (brom)fietsverkeer en het ontbreken van voetpaden ook nog onveilig zijn voor die wandelaar. Zandpaden, vaak nog met een cultuurhistorische betekenis, waar ook de werkgroep Pieterpad voor ijvert, worden rücksichtloos doorsneden. En zijn dus van nul en generlei waarde meer voor de wandelaar. 'Einde van de doorsnijding van Holten door de drukke E8' had dus beter kunnen luiden: 'A1 levert nieuwe barrière op voor de wandelaar'. Snapt die ook waarom hij hier een weinig aantrekkelijke route krijgt voorgeschoteld. Of komt in actie om nieuwe barrières te voorkomen. ■

Harry Benschop

Het gidsje LAW 9-1, Pieterpad van Pieterburen naar Vorden, kost € 18,70. Het is inmiddels al de achtste druk.

De foto's van Wim van der Ende doen je snel je wandelschoenen aantrekken. In het gidsje ook informatie over horeca en OV. Voor overnachtingsadressen wordt verwezen naar www.pieterpad.nl.

Vorden, op de evenaar van het Pieterpad

Jubileum-routes KNBLO-NL

Weer een nieuwe markering voor doorgaande wandelroutes

KNBLO
WANDELSPORTORGANISATIE
NEDERLAND

Nederland is een wandel-marke-
ring rijker. Met de kleuren rood-
blauw heeft de KNBLO-NL in elke
provincie een route uitgezet.

Ter gelegenheid van haar 100-jarige be-
staan heeft de KNBLO-NL in elke provincie
een doorgaande wandelroute van rond de
100 km uitgezet en geopend. De routes
zijn grotendeels geschikt voor mensen
met een lichamelijke beperking. Maar ook
bedoeld voor wandelaars zonder. Dé vraag
is wat het initiatief aan nieuwe, tot nu toe
onbekende wandelmogelijkheden heeft
opgeleverd, voor wandelaars zonder én
met beperkingen.

Koninklijke Weg

In Zuid-Holland en Utrecht volgen de pro-
vinciale routes bijna geheel de Koninklijke
Weg. Deze lange afstands wandelroute van
170 km tussen Paleis Noordeinde en Het
Loo via Paleis Soestdijk levert geen obsta-
kels op voor mensen met een handicap,
rolstoelers of ouders met een kinderwagen.
De route gaat grotendeels over fietspaden
en asfalt. Veel minder over halfverharde
paden, meestal zijn dat schelpenpaden.

Onverharde paden zijn niet in de route
opgenomen. De Koninklijke Weg is ook in
het kader van het 100-jarig bestaan door
de KNBLO-NL ontwikkeld. Een prima ini-
tiatief om mensen met een handicap ook
van het lange afstands wandelen te laten
genieten. Andere wandelaars zullen meer
onverharde paden prefereren.

Grand Canal du Nord

Een blik in de overige wandelboekjes
maakt duidelijk, dat in de andere provin-
cies steeds op een andere wijze invulling
is gegeven aan het maken van een route
voor mensen zonder en met handicaps.
Brabant en Limburg kennen op veel plaat-
sen varianten voor beide doelgroepen. In
deze provincies zijn ook nieuwe gebieden
opengelegd voor de lange afstandswan-
delaar, zoals tussen Breda en Den Bosch
en tussen Weert en Venlo, met avontuur-
lijke en ruige paden zoals op foto's in het
Limburgse gidsje wordt duidelijk gemaakt.
In Limburg wordt een stukje langs het
Grand Canal du Nord gelopen, een kanaal
dat Napoleon tussen Schelde, Maas en
Rijn wilde graven maar nooit is afgemaakt.
Jammer dat de route niet langs de Fossa
Eugenianna loopt, gelijkaardige kanaalplan-
nen van de Spanjaarden uit 1626 die

PRAKTISCH

Jubileumgidsjes KNBLO-NL praktisch

Alle provinciegidsjes en de Koninklijke Weg zijn
in een cassette verkrijgbaar. De gidsjes kosten
€ 12,50 per stuk. Het gidsje voor Friesland was
eind oktober nog niet beschikbaar.

De routes zijn in één richting beschreven en voor-
zover bekend ook in één richting gemarkeerd. De
routes zijn rond de 100 km lang, met uitschieters
naar boven (Noord-Holland met ongeveer 200 km)
en beneden (Overijssel met 42 km).

Napoleon op advies van zijn ingenieurs
niet heeft gebruikt. Het is die in het
landschap verborgen informatie die een
wandeling extra interessant maakt. Bij Den
Bosch volgt de route het Halve Zolen lijn-
tje, met als hoogtepunt de gerestaureerde
spoorbrug over de Moerputten die alleen
voor wandelaars is opengesteld.

Hoogholtje

Het gidsje voor Groningen meldt dat de
zogenaamde hoogholtjes een obstakel
vormen voor de rolstoelgebruiker. Ze zijn
te steil. Via hoogholtjes moet je de vele
maren in het Groninger land over. In
vrijwel elke etappe van het Hunze- en Fli-
vopad (zo luidt de naam voor de Groninger
route) kom je ze wel tegen, waarmee het
gebruik voor rolstoelers behoorlijk onder
druk komt te staan. Het pad leidt je wel
door een onbekend en aantrekkelijk stukje
van het noorden van Groningen, tussen
Zoutkamp en Uithuizen en verder naar de
stad Groningen.

Aansluitend op het Groningse pad loopt
het Drenthelaarpad, via Assen en Hoo-
geveen naar Balkbrug. Van Glimmen tot
voorbij Gasteren loopt het ongeveer gelijk
op met het Pieterpad, tegen het einde is
er een samenloop met het wandelpad 'De
loop van de Reest'. Het pad is lang niet
overal rolstoelvriendelijk, het blijft echter
onduidelijk waar rolstoelers er wel zonder

'Asfalt moet weg uit Mariëndaal'

Nog voordat de eerste rolstoel over het nieuwe rolstoelpad in park Mariëndaal in Arnhem heeft gereden, willen omwonenden dat het asfalt wordt verwijderd.

"Door de aanleg van het asfalt en het radicaal snoeien van beuken is het karakter en de sfeer uit het park gehaald. Mariëndaal is op een schandalige manier vernield", foertert Eric Freriksen. Hij is bezig met de oprichting van het Comité tot Behoud van het Park- en Bosebied Arnhem-West en Oosterbeek. "Binnen een week is Mariëndaal van een park met bos ineens veranderd in een asfaltweg met bomen erlangs", zegt Freriksen. Het comité gaat erbij het Geldersch Landschap op aandringen om het asfalt dat de plaats van zandwegen heeft ingenomen weg te halen. Volgens hem is het park ook zonder asfalt goed te doen voor mensen in een rolstoel. "Dat hoor je uit hun mond."

Het rolstoelvriendelijk pad door park Mariëndaal is een van de initiatieven van de wandelsportorganisatie KNBLO-NL. Voor woonvormvoorzieningen als Het Dorp zijn lusjes gecreëerd die volledig rolstoeltoegankelijk zijn. "Mensen in een rolstoel hebben ook het recht te genieten op het landgoed", zegt opzichter Brian van Beek van het Geldersch Landschap. Er is voor een breed asfaltpad gekozen omdat ook landbouwvoertuigen en trekkers door het park rijden. "Die zouden een smaller pad of pad van ander materiaal zo kapot rijden", legt Van Beek uit.

Reactie van Freriksen: "We moeten in de gaten houden of er niet opnieuw ergens gekke dingen gebeuren." Waar TeVoet zich graag bij aansluit.

al te veel problemen gebruik van kunnen maken. Er zitten nogal wat zand- en graspaden in, en zelfs een mountainbikepad.

'Banjeren door de binnenlanden'

In het Zeeuwse gidsje is wel precies vermeld waar het pad wel of niet rolstoelvriendelijk is. Zeker op Walcheren voegt de route weinig toe aan Deltapad en de regionale route 'De Reede van Middelburg'. In Flevoland zijn grote delen van het oude Flevospoor nieuw leven ingeblazen, en tegelijkertijd rolstoelvriendelijk gemaakt. Bijzonder is dat de markering van het oude Flevopad (blauwe en gele streep met daarin een grijs/blauwe kiekendief en groene streep met de naam 'Flevopad') niet is verwijderd, maar is opgenomen in de nieuwe markering.

In Noord-Holland is het Noordhollandpad (van Den Oever naar Huizen) in het gidsje beschreven. Deze route is twee jaar geleden in opdracht van de provincie ontwikkeld, de KNBLO-NL heeft er een drietal rolstoelvriendelijke lusjes aan toegevoegd. De rolstoelvriendelijkheid van het Noordhollandpad zal wel eens kunnen tegenvallen gezien de slogan van de provincie "dat het pad je laat 'banjeren door de binnenlanden' van Noord-Holland, over onverharde 'voetsporen' dwars door de weilanden". Ook in andere provincies heeft de KNBLO-NL rond verzorgingshuizen rolstoelvriendelijke rondjes ontwikkeld in het kader van het jubileumproject.

Kaartjes

De in de gidsjes opgenomen kaartjes vormen een ratjetoe. Verschillende vormgeving, soms topografische kaarten dan weer getekende kaartjes, verschillende schalen, zelfs in één gidsje. Je moet echt zoeken waar je bent. Soms ontbreken ook deeltrajecten op de kaart zoals in Gelderland, en moet je het doen met de routebeschrijving die – en dat wisselt ook per gidsje – niet altijd uitblinkt in helderheid. Routebeschrijving en kaartje staan soms ook ver uit elkaar.

In de Limburgse en Brabantse gidsjes is het onderscheid op de kaartjes tussen routes voor rolstoelers en wandelaars heel slecht leesbaar.

Of de jubileumroutes van KNBLO-NL een aanrader zijn of niet, verschilt enorm per provincie. Dat geldt zowel voor wandelaars met, als wandelaars zonder handicap. Jammer, want nu weet niemand wat hij kan verwachten aan wandelplezier als de nieuwe rood-blauwe markering wordt gevolgd. ■

Een stille veerpont over de Oude Rijn

Een windstille kalme dag in Valkenburg! Een dromerig en idyllisch plekje aan de Oude Rijn. Traag licht! Een impressionistisch schilderij! De veerpont met een bij het landschap passende stille(!) elektromotor zet voetgangers en fietsers over.

De veerpont met een bij het landschap passende stille(!) elektromotor zet voetgangers en fietsers over. De randstedelijke hectiek lijkt ver weg. Tijdens ons bezoek in de herfst geen beroepsvaart en ook geen jachtjes. De Oude Rijn is ter plaatse ongeveer 60 m breed. Aan de Valkenburgse kant een kantoortje, betonnen zitmeubelen en een parkeerplaats. Aan de overzijde een wandelpad tussen de villa's door naar Rijnsburg en Oegstgeest. Over de roemruchte geschiedenis van de Oude Rijn valt veel te vertellen. Tijdens Claudius (41 tot 54 na Chr.) vormde ze de noordgrens van het Romeinse Rijk. In Valkenburg zijn overblijfselen van een Castellum gevonden. Het pontje wordt op de werkdagen en zaterdag gevaren door veerbazen van de Maregroep, medewerkers van een sociale werkvoorziening. Op zondagen zijn de vrijwilligers van de Stichting Het Valkenburgs Pontje aan de beurt. Het bootje vaart het hele jaar, van maandag t/m vrijdag van 7.30 uur tot 17.30 uur en op zaterdag en zondag van 9.00 tot 17.00 uur.

De Rijnvalk ziet er prachtig uit en is handig in het gebruik. De pontbaas staat op een vaste plek, van waaruit hij/zij de motor bedient, de roertjes doet bewegen en de kleppen met behulp van een eenvoudige lier optrekt of laat zakken. De

aanlegplaatsen liggen beschut aan fraaie en beschutte 'langsijhaventjes'. Per keer kunnen maximaal tien passagiers mee. Een overzet kost € 0.50. Het eerste pontveer voer hier al in 1619. De Rijnvalk, in Valkenburg gebouwd, vaart sinds januari 2006. Het ziet er naar uit dat binnen twee jaar 75000 passagiers kunnen worden geteld. Dat is heel wat! Het voortbestaan wordt echter bedreigd. Enkele kilometers verder naar het oosten komt een nieuwe fietsbrug. Dit mag toch niet het einde van dit pontje betekenen?

Het is een verademing om hier in de buurt wandelend te onthaasten. Van Wassenaar naar Rijnsburg en Oegstgeest of andersom. Het gebied is interessant vanwege de tuinbouwgebieden op de geestgronden, de zee en de brede duinen bij Wassenaar. De ANWB heeft twee aardige bewegwijzerde routes uitgezet: de Geestgrondroute en de Duinpolderroute. Jammer dat het pontje niet is opgenomen in deze routes. Met een kleine omweg over de Oude Rijn en een pauze aan het water kunnen de tochten sterk aan aantrekkelijkheid winnen. Valkenburg is vanuit station Leiden te bereiken met buslijn 32 van Connexion, richting Katwijk. ■

Rob de Jong

In Zeeland Wandellogo moet eind maken aan 'bordenwoud'

De provincie Zeeland wil een einde maken aan het 'bordenwoud'. Met een uniforme bewegwijzering van het Wandelnetwerk Zeeland. En vraagt daarvoor de medewerking van route-eigenaren om bestaande bewegwijzering waar mogelijk op te nemen in de nieuwe bewegwijzering.

De provincie Zeeland is druk doende om in samenspraak met allerlei partijen wandelnetwerken te ontwikkelen. In aansluiting op Brabant en België is gekozen voor de knooppuntenbewegwijzering. Het wandelnetwerk Zeeland kent een eigen logo waarvan het provinciebestuur hoopt dat dit beeldmerk straks in binnen- en buitenland wordt herkend als hét symbool voor het 'wandelwalhalla Zeeland'.

De provincie is er zich van bewust dat er nog wel het een en ander moet gebeuren voordat Zeeland inderdaad een walhalla voor de wandelaar is. Nu staat Zeeland nog niet als zodanig bekend. Veel wegen op het platteland zijn verhard, niet direct een pré. Aan de andere kant heeft Zeeland onvermoede mogelijkheden. Over de vele binnendijken, langs kreken, over oude verdedigingslinies, langs watergangen en

door boerenland heeft Zeeland de wandelaar een zeer afwisselend landschap te bieden. Voorwaarde is wel dat de wandelaar er ook daadwerkelijk kan lopen, over die grasdijken, ook langs de Deltawateren, over oude kerkenpaden, door natuurgebieden die doorgaande verbindingen weten te bieden, nieuwe boerenlandroutes, enz.. Zo maar wat suggesties van TeVoet, een lijstje wat eigenlijk moeiteloos is uit te breiden. Het landschap in Zeeland verdient het!

In ontwikkeling

Met het ontwikkelen van het Wandelnetwerk Zeeland pakt het provinciebestuur de handschoen op. Samen met andere partijen als gemeenten, agrarische natuurverenigingen, dorpsraden en landschapsbeheer ontwikkelt de provincie wandelnetwerken.

Een eerste netwerkje is twee jaar geleden in gebruik genomen: bij Goes, het Kieken-diepad. Aan deze pilot heeft TeVoet ook haar steentje (meer dan) bijgedragen. In dit netwerk is het gelukt het landschap van de poldertjes rond Oud Sabbinge en Wolphaartsdijk en de oude getijdegeul van de Schenge open te leggen voor de wandelaar: onder meer over grasdijken en over boerenland.

Momenteel wordt hard gewerkt in de Zak van Zuid-Beveland. Volgend jaar wordt daar de eerste fase van een wandelnetwerk afgerond, in 2010 wordt de tweede fase gerealiseerd. Ook West Zeeuwsch-Vlaanderen (rond Oostburg en langs de kust) en Oost Zeeuwsch-Vlaanderen (omgeving Hulst) hebben de aandacht. Daar worden nu de eerste voorbereidingen voor een wandelnetwerk getroffen. Verder worden op Walcheren de wandelmogelijkheden in de komende jaren fors uitgebreid,

Knooppuntpaal-ommetjes

onder meer langs de Domburgse Watergang en over het oude jaagpad langs het Kanaal door Walcheren. Deze nieuwe paden worden opgenomen in het wandelnetwerk Walcheren, waarvan in 2009 de uitwerking ter hand wordt genomen. De wandelaar gaat nog veel van Zeeland horen. ■

Wandeling Drie Polder Pad

In de afgelopen zomer hebben mijn echtgenote Geesje en ik vanaf de kerk in Vierhuizen de Driepolder wandeling gemaakt. Deze kerk heeft het landelijke nieuws gehaald omdat hij bij het AVRO televisieprogramma BankGiroLoterij Restauratie de hoofdprijs won, een bedrag van € 900.000. Dat was in december 2006. Frits Sissing, de presentator van dit programma, gaf de aftrap voor de restauratie op 29 juni 2007 door de leeuw van de kerktoren te halen. Die restauratie bleek al gereed te zijn, zoals de foto's van binnen- en buitenkant laten zien.

De wandeling wordt genoemd op de website van de agrarische vereniging Wierde en Dijk. In de kerk is een foldertje aanwezig dat de route beschrijft.

Het was een fraaie dag en een mooie wandeling, echter voor ongeveer 70% verhard, zodat hij volgens de regels van de boerenlandpaden niet als zodanig vermeld mag worden. Drie polders liggen hier bijeen. Vierhuizen bevindt zich achter de middeleeuwse dijk. De Westpolder, ten noordoosten van Vierhuizen, is in 1875 ingedijkt, maar 2 jaar later brak die dijk weer door bij een stormvloed; daarbij kwamen 14 mensen om. Ten noordwesten ligt de betrekkelijk kleine Kerkvoogdijpolder (28 hectare). Die is nog fraai omsloten door dijken. Ten noorden van deze 2 polders ligt de Marnewaard uit 1969 (inpoldering Lauwerszee).

Een aantal gevolgen van het werk van Wierde en Dijk is in het landschap zicht-

baar. Een sloot is aan één kant gemaaid, maar aan de andere kant groeit het riet nog volop, ook van vorig jaar. Dat is een maatregel om de vogelstand te bevorderen. (Recent is ook gebleken dat dit oude riet een reinigende werking heeft op het slootwater. Om dit verder te onderzoeken heeft Wierde en Dijk een subsidie van € 125.000 gekregen!) Ook zijn langs diverse net gereed gemaakte landbouwpercelen brede randen te zien die uitgespaard worden voor vogels.

Terug naar Vierhuizen wandelden we langs een boerderij, die vroeger van de familie Mansholt was (1882 – 1906). Derk Roelf Mansholt kwam uit het Dollardgebied. Derhalve is zijn boerderij vernoemd naar het dorp Torum, verdrongen in die Dollard. Sicco Mansholt, minister van landbouw en vice-voorzitter van de toenmalige EEG (nu heet dat EU) was één van zijn nakomelingen. Het is zijn 100ste geboortedag en bij de Blauwe Stad is een standbeeld voor hem onthuld.

Bij terugkeer in Vierhuizen viel het schotbalkhuisje op. In vroegere tijden werd de weg, die dwars door de middeleeuwse dijk bij Vierhuizen naar de kwelders liep, afgesloten bij hoog water met de balken die daarin lagen. Ook de prachtige molen trekt de aandacht.

Volgens de definitie niet helemaal een boerenlandpad, maar wel een prachtige route! ■

Paul Wesselius,

In de gerestaureerde kerk Vierhuizen

De boerderij van 'opa Derk' Mansholt, 5 juni 2008. Torum was een dorp, verdrongen in de Dollard.

Polderlandschap bij Vierhuizen

Gerestaureerde kerk Vierhuizen

Molen te Vierhuizen

Polderwandeling, 5 juni 2008

Handleiding routebeschrijving

Alsmar rechtdoor

© Wandelplatform/hdh: bosweg

Het verschil tussen een graspad of grasweg, een trekkerspoor, karrenspoor of boerenlandpad, een overstapje of omstapje? Het boekje 'Alsmar rechtdoor' van het Wandelplatform-LAW geeft het antwoord.

'Geen speurtocht'

Wie een route beschrijft, worstelt er vaak mee. Hoe schrijf ik het zo op dat iedereen zonder mankeren het snapt en niet verkeerd loopt. De meeste wandelaars zitten niet te wachten op een speurtocht. De belangrijkste stelregel is dan ook dat de beschrijving van een route geen puzzel mag worden. Aanduidingen als 'halverwege het pad' of 'bij een omgevallen boom' zijn niet echt handig. Niet gebruiken dus. Deze en andere valkuilen vind je in het boekje 'Alsmar rechtdoor'. Het Wandelplatform-LAW heeft dit boekje gepubliceerd als handleiding voor de markeerders van de lange afstands wandelroutes. Maar ook voor de beschrijving van de Lopend Vuur routes zijn de tips in het boekje zeker bruikbaar.

Links en linksaf

In de bocht naar rechts naar links. Je zou het in een onbewaakt moment zo opschrijven, maar duidelijk is anders. Buigt de weg naar rechts en moet je in die bocht naar links, dan is de correcte omschrijving: in de bocht naar rechts linksaf. Voor de aanwijzing 'afslaan' gebruik je best linksaf, voor zaken die – in de looprichting – aan je linkerhand liggen links. In de Lopend Vuur routes gebruiken wij LA of RA voor de aanwijzing 'afslaan', om deze misverstanden te voorkomen én om de wandelaar nog meer te attenderen op de richtingverandering.

Als het goed is, zul je in herdrukken van de LAW-boekjes geen T- of Y-splitsingen meer tegenkomen. 'Einde weg' geef volgens de opstellers meer duidelijkheid dan 'je komt bij een T-splitsing'. Met de term 'splitsing' wordt de vroegere Y-splitsing aangeduid, althans als je vanaf het onderste pootje van de Y op de splitsing aankomt. Vanaf de bovenste twee pootjes van de Y, kom je nu op een 'driesprong'. Teken het maar eens uit! En je snapt het verschil. Vraag anders het boekje aan, want met schetsjes worden alle situaties

uit de doeken gedaan. Wie alleen maar wandelt, hoeft het boekje overigens niet aan te vragen, want – als alle tips in 'Alsmar rechtdoor' consequent worden toegepast – komt die onderweg niet meer voor verrassingen te staan. Het spreekt dan allemaal voor zich.

Pad of weg

Voor wie zich nog het hoofd breekt over het verschil tussen een pad of een weg, komt hier de oplossing. Een weg is breed genoeg om met een auto overheen te rijden, een pad is te smal daarvoor. En een boerenlandpad is een strook land, pad of weg over particuliere agrarische grond opengesteld voor wandelrecreatie.

Een laatste voorbeeld dat een wandelaar op zijn tocht kan tegenkomen: een klaphekje, een 'kissing gate' (een klaphekje naar Engels voorbeeld) en een tourniquet (oftewel een draaihekje). 'Alsmar rechtdoor' bevat van alle situaties voorbeeldfoto's. ■

Harry Benschop

© Wandelplatform-LAW,
www.wandelnet.nl

© Wandelplatform/hdh: bospad

© Wandelplatform/hdh: graspad

Het september 2008 project van de regio Noord-Holland

Evenals andere jaren hebben we in Noord-Holland in september met de TeVoet Noord-Holland ploeg weer een wandeling georganiseerd voor TeVoeters en andere wandelaars, om het wandelen in een bepaald gebied te promoten.

De laatste jaren zijn we met TeVoet Noord-Holland regelmatig in West-Friesland bezig geweest. Dit deel van Noord-Holland staat bekend als fietsgebied, omdat er bijna geen onverharde paden zouden zijn. Maar zowel bij de rondwandeling om de Sloopwaardpolder (september 2003), de rondwandeling om de Wogmeerpolder (september 2004), de rondwandeling door Aartswoud, De Weere en Gouwe (september 2005), als bij de rondwandeling om de Berkmeer (september 2006), bleken er onverwachte wandelmogelijkheden te zijn. We wisten, dat er ook rondom Oudendijk veel wandelmogelijkheden waren. Deze waren onder andere ontwikkeld door de inzet van Peter Geel van eetcafé Les Deux Ponts, het Recreatieschap West-Friesland en het Recreatieschap Waterland.

Peter heeft jarenlang alles in het werk gesteld om de wandel- en fietsmogelijkheden rondom Oudendijk te vergroten. Zijn laatste project is een weilandpad door de Beschootpolder van Grosthuizen naar Oudendijk. De gemeente Koggenland wil dat pad gaan realiseren, maar er is tegenstand van aanwonenden. Zij hebben aangekondigd tegen de voorstellen van de gemeente te procederen. We hopen, dat het de gemeente uiteindelijk gaat lukken om een doorsteek door deze polder voor wandelaars te realiseren.

Om de wandelaars te laten zien, dat er aan de wandelmogelijkheden in deze polder wordt gewerkt, hebben we gedurende het weekend van 27 en 28 september een tijdelijk alternatief weilandpad even verder op in de polder laten zien. De eigenaren gaven toestemming om dit tijdelijke pad gedurende dit weekend te belopen. Dit wandelproject konden we samen met Peter Geel en het Recreatieschap West-Friesland organiseren. Dat leverde onder andere een mooie folder op en faciliteiten, waarin door het recreatieschap was voorzien: twee aanlegsteigertjes in de wetering "Het Schot", een boerenschuit en de touwen om het bootje over te kunnen

trekken. Door middel van het bootje in "Het Schot" konden we vanaf het café een afwisselende rondwandeling maken van ongeveer 5,5 km. Dit rondje kon uitgebreid worden tot 18 of 23 km door de wandeling via de dijken langs de Beemster Uitwatering voort te zetten. Op die manier kon men ook een stukje Waterlingroute lopen langs het IJsselmeer.

Martien Veth (een TeVoet lid uit West-Friesland) heeft een groot deel van de organisatie gedaan en daarbij ook afspraken gemaakt met lokale groepen. Daardoor konden de wandelaars ook de kerk van Oudendijk met een tentoonstelling van de historische vereniging Hemony uit Grosthuizen bezichtigen en het oude Dieselgemaal aan de Beemster Uitwatering en molen De Breek in Etersheim.

In het weekend hebben waarschijnlijk rond de honderd wandelaars de route(s) gelopen. Men was zeer enthousiast. Hoewel ik ook persberichten naar de landelijke dagbladen had gestuurd, bleef de publiciteit via deze kranten achter. Daardoor waren er, ondanks het fraaie weer, minder wandelaars dan bij ons Vinkeveenproject (2000 en 2002) en de wandeling bij Sloopwaard (2003). Wandelen is nog steeds populair, maar het onderwerp is voor de landelijke dagbladen niet meer "hot". Dat betekent, dat we naar andere wegen voor de publiciteit moeten zoeken.

De gemaakte wandelingen zijn ook na het weekend te bekijken op een van mijn webpagina's, namelijk:

www.wandelwebsite.nl/dagwandeling/oudendijk1.html

Op deze webpagina kunt u ook de foto's en de video's zien, die ik op zaterdag 27, zondag 28 september en tijdens de voorbereidingsstocht gemaakt heb. De doorsteek door de Beschootpolder is nu even niet te maken, maar de andere onderdelen van de wandeling kunnen vanuit Oudendijk nog

steeds gelopen worden. Hopelijk komt er binnenkort de door de gemeente bedachte doorsteek.

De komende maanden gaan we in de regio weer nadenken over het TeVoet Noord-Holland project van september 2009. We zien mogelijkheden in Waterland, maar ook mogelijkheden in West-Friesland. In maart zullen we deze mogelijkheden gaan verkennen. Wie in Noord-Holland daar bij wil meedenken en meelopen, is van harte welkom. We hebben daarnaast ook wandelaars nodig, die andere wandelaars bij het startpunt van informatie voorzien en de activiteiten van TeVoet willen promoten.

Als je volgend jaar zin hebt om mee te doen, neem dan contact met me op (020- 6155502 of 06-53771782). ■

Fred Triep

Dankzij deze voorziening was de wandeling mogelijk

Vervanging bruggen Aduard en Dorkwerd

Schets van de situatie

Ten westen van Groningen bestaan er twee bruggen over het brede van Starckenborgh kanaal, één bij Dorkwerd, een klein dorpje net ten noordwesten van Groningen, en één bij Aduard, 8 km naar het westen.

De brug bij Dorkwerd gaat in zijn geheel omhoog en de boot vaart er onderdoor, die bij Aduard kan gewoon omhoog geklapt worden.

Volgens besluit van het Rijk en de provincies Groningen en Fryslân moet de vaarweg Lemmer-Delfzijl verruimd worden, zodat de zogenaamde klasse V schepen er doorheen kunnen varen. Vrijwel alle bruggen in deze vaarweg moeten vervangen worden. Ook de bruggen bij Dorkwerd en Aduard. Deze zijn bovendien sterk verouderd. Het Rijk wil 18,5 miljoen betalen voor deze bruggen. De provincie Groningen heeft gemeend dat dit plan 'breder' gezien moest worden en heeft o.a. een klankbordgroep ingesteld om advies te geven. Tussen juli 2006 en november 2007 heeft deze groep vijf keer vergaderd. Belangrijkste extra plan was een rondweg om het dorp Aduard: nu gaat al het verkeer voor Aduard en het noorden daarvan midden door het (fraaie) dorp. Dat plan is ter gelegenheid van deze twee nieuwe bruggen ter sprake

gekomen: er lag (nog) geen wens van de gemeente Zuidhorn (die over Aduard gaat) op tafel.

Zes alternatieven, A t/m F, zijn door de provinciale projectgroep en de klankbordgroep voorgesteld. Het is opmerkelijk dat de provincie Groningen bij zijn voorlopige besluitvorming op 24 juni 2008 voor een eigen alternatief heeft gekozen dat ze F+ hebben gedoopt. Plan F+ bevat de elementen: twee bruggen voor alle verkeer (zoals nu), de brug bij Aduard naar het oosten verschoven over 600-900 meter (net ten westen of ten oosten van een bestaande 'loswal'), een rondweg ten oosten van Aduard, een nieuwe aansluiting op de Friese straatweg (N355).

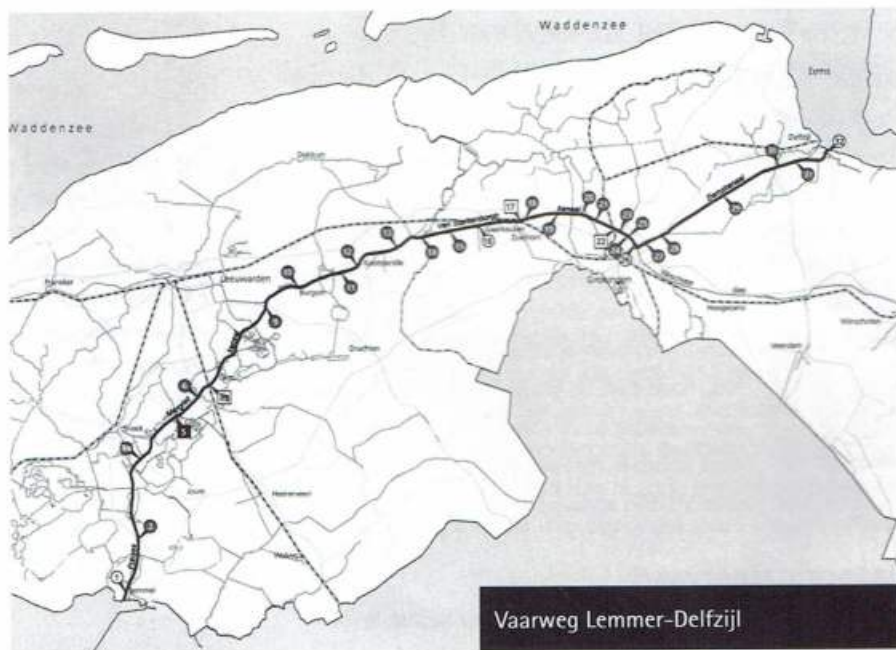
Twee inspraakavonden daarover, op 25 augustus en 6 oktober 2008 te Aduard zijn door mij bijgewoond. De provincie (bij monde van gedeputeerde Bleker van het CDA) zei, dat ze er uitsluitend waren om te luisteren, maar vooral op 6 oktober

sprak de heer Bleker veel. Naast bijval van enkelen was er sterke kritiek van velen. Een grote nieuwe wijk van Groningen ten westen van het Reitdiep, die alle groepen tezamen in aantal personen overtreft, zou veel 'sluip'verkeer krijgen van de brug bij Dorkwerd. Die term sluipverkeer wekte de ergernis op van bewoners van dorpen ten noorden van Groningen, zoals Garnwerd en Ezinge. De dorpsbewoners komen Groningen al sinds het graven van het van Starckenborghkanaal binnen over deze brug.

De oplossing die de meeste personen wilden: alternatief D, een nieuwe brug, hoog over het van Starckenborgh kanaal, midden tussen Aduard en Dorkwerd in, is door de provincie niet gekozen. Vermoedelijk te duur, maar dat werd niet uitgesproken door Bleker.

Op 6 oktober viel mij op, door diverse vragen uit het publiek, dat de vervanging van de twee bruggen niet los gezien kan worden van het verbeteren van de gehele N355 tussen Groningen en Aduard. Bij deze opknopbeurt zullen diverse wegen niet meer aansluiten op de N355, zodat langzaam verkeer soms ver moet omrijden. De gevolgen van dit afsluiten voor autoverkeer en langzaam verkeer bleken niet doordacht te zijn door de provinciale projectgroep (bij monde van Frodo Verberg, de projectleider). Bleker probeerde zich er uit te redden door op te merken dat het hier om het vervangen van twee bruggen ging, maar niet over de opknopbeurt van de N355.

Een volgende vraag, van een dame uit Aduard, bewees zijn ongelijk. Zij was gewend langs het riviertje de Lindt (lopend van noord-Aduard naar een gehuchtje Nieuwklap, midden tussen Groningen en Aduard, dicht bij de N355) te fietsen en dan verder (bij gebrek aan een alternatief) langs de N355 naar Groningen. Zij vroeg hoe het nu stond met de aansluiting van deze route op de N355. Immers de rondweg van Aduard sluit daar aan op de N355. Een gedeputeerde liet 'geestig' zien, dat de dame een enorme omweg moest maken langs de toevoerwegen naar deze aansluiting. Frodo Verberg stond echt met de mond vol tanden. Daar was niet over nagedacht. Er komt een 'super' fietspad langs de N355 na het opknappen, maar dat ligt ten zuiden van de N355. Dat bereiken – per fiets – vanuit het noorden was niet meegenomen, zo leek het. Opmerkelijk!

Vaarweg Lemmer-Delfzijl

Wandel/Fiets/Ruiter gevolgen

De gevolgen voor wandelaars, fietsers en paardrijders van opknappen N355 en het twee-bruggenplan zijn de volgende:

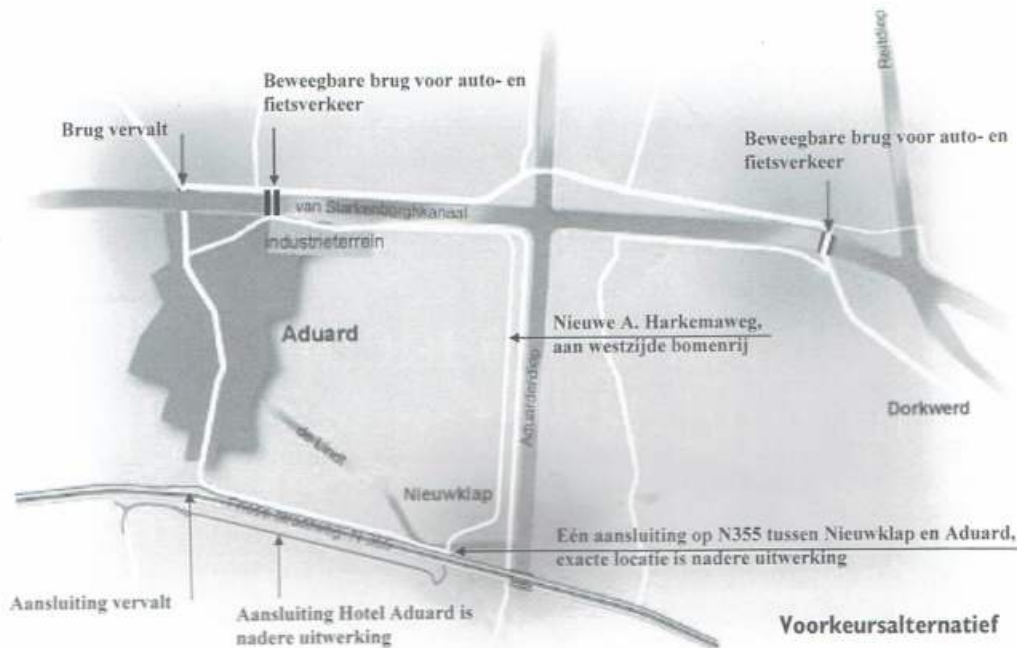
- Er komen veel minder aansluitingen op de N355 en het wordt (vermoedelijk) zeer lastig gemaakt om bij de vroegere aansluitingen de N355 over te steken. Het gaat niet zozeer om aansluitingen voor autoverkeer, maar om de aanwezigheid van (on)gelijkvloerse kruisingen.
- Gevolgen van de rondweg om Aduard voor langzaam verkeer blijken niet doorzacht te zijn. Ze zouden een enorme verslechtering kunnen opleveren voor huidige langzaam verkeer (zowel recreatieve wandelaars, fietsers en hippische sporters die gebruik maken van routes en ommetjes, als utilitaire gebruikers zoals woon-werk verplaatsingen en fietssende jeugd naar school) tussen Aduard en Groningen.
- Fietsers uit het noorden (veel scholieren bezoeken scholen in Aduard) moeten bij verplaatsen van de brug over 800 meter minstens 1600 meter gaan omrijden. Wellicht nog meer, omdat er plannen zijn om helemaal om het ten oosten van Aduard gelegen industrieterrein heen te moeten rijden. Wil je in Noord-Aduard zijn, komend vanuit het noorden, dan kan de omweg wel 2,5 km bedragen.

Vele forensfietsers zullen na uitvoering van deze 'verbeterplannen' de auto gaan nemen, zodat de wegen al snel vol zullen lopen (soort self-fulfilling prophecy?). Daarnaast gaat de leefbaarheid achteruit, doordat mensen minder goed een (wandel-/fiets-/hippisch-) ommetje kunnen maken vanaf de voordeur van woning of recreatieve verblijfsaccommodatie. ■

Paul Wesselius

Hoe kan het beter?

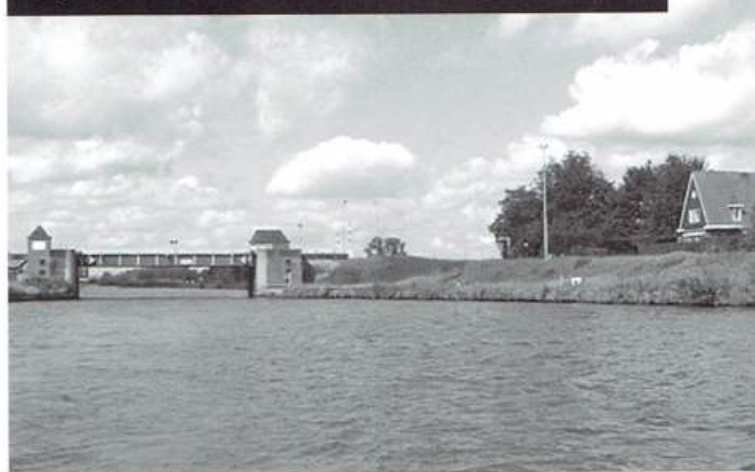
1. Stap over op alternatief D, een zeer hoge brug over het van Starckenborghkanaal met een aanvoerweg vanaf de N355 langs het Aduarderdiep westzijde (daar loopt nu ook al de A. Harkemaweg) en eventueel een weg vlak langs de zuidzijde van het van Starckenborghkanaal, die naar Aduard voert.
2. Maak een aantal tunneltjes onder de N355 door, of bruggen voor langzaam verkeer er over heen, zodat dat verkeer niet nog ernstiger belemmerd wordt dan nu al het geval is door de N355 en het van Starckenborghkanaal. Zorg ook voor het meeliften met bestaande waterlopen (via open tunnelbak of vlonder) of het meeliften met ecoducten en -tunnels.
3. Verzorg een prettige fietsroute (ook geschikt voor wandelaars en zo mogelijk ruiters) van Aduard naar Groningen. Dat kan door een brug aan te leggen over het Aduarderdiep, die de weg langs de Lindt verbindt met een bestaande weg langs de Gaaikemaheerd.

Brug Aduard

Brug Dorkwerd

Het Wandelpadenplan in Zuid-Holland is uit de la!

Het Wandelpadenplan uit 2002 wordt weer geactiveerd. De Provinciale Staten van Zuid-Holland hebben dit op 12 november 2008 unaniem besloten. Hier is een half jaar lobbyen door TeVoeters van het Wandeloverleg aan voorafgegaan.

Sinds 2002 heeft Zuid-Holland een ambitieus Wandelpadenplan. Vertraagd is in 2004 de bescherming geregeld van 431 km aan 165 losse (onverharde) wandelpad-delen. Na 2004 is er om onverklaarbare redenen letterlijk geen stap meer gezet in het Wandelpadenplan. Geen stappen dus op het gebied van ontbrekende verbindingen in het wandelnetwerk, kwaliteitsbewaking en beheer, een meldpunt, etc. Politici hadden dit niet in de gaten maar ook wij hebben dit laten gebeuren. Ook is sinds 2004 de provinciale wandelsectie afgebouwd tot minder dan 1/4 fte zonder budget.

Recente ontwikkelingen toonden de noodzaak van het Wandelpadenplan overduidelijk aan. Vandaar ons initiatief tot

reactivering. Vanaf mei 2008 zijn er veel gesprekken gevoerd met politici en ambtenaren. In deze gesprekken geven velen aan dat wandelen belangrijk is en zijn zij verbastd dat er zo "weinig" geregeld is. Een duidelijk signaal naar ons voor verbetering van (landelijke) wandelbelangenbehartiging en promotie.

Door ons is een Werkplan, een spoorboekje met achtergrondinformatie, opgesteld om in 2009 te komen tot een Wandelrouteplan Zuid-Holland H 2020. Dit Werkplan omvat punten zoals draagvlak (ambtelijk, politiek, wandelorganisaties), het gewenste wandelroutenetwerk, organisatie van wandelbelangen, communicatie en promotie, aanleg, onderhoud en planning. Het doel is om het Werkplan, samen met de provincie,

in 2009 uit te werken, tot een Uitvoeringsprogramma. Dit wordt een grote, verantwoordelijke, maar ook interessante klus voor het Wandeloverleg Zuid-Holland in 2009.

Informatie bij Eeffien Huizing en Frans Meijdam.

Wat vooraf ging

Op 10 september 2002 is door Provinciale Staten een ambitieus Wandelpadenplan vastgesteld. Gedeputeerde Staten hebben het beschermingsprogramma uitgewerkt en dit is in september 2004 van kracht geworden. Aan een ander belangrijk deel van het Wandelpadenplan, het maken van een Uitvoeringsprogramma, is echter

nog steeds geen uitvoering gegeven. Dit veroorzaakt belemmeringen die kunnen worden voorkomen door het Uitvoeringsprogramma uit te werken tot een Wandelrouteplan.

Er moet met voorrang gewerkt worden aan een Wandelrouteplan met een plankaart zodat:

- een totaal overzicht aanwezig is van bestaande en gewenste wandelroutes;
- bij planvorming en beleid wandelroutes en wandelwensen zichtbaar zijn en conflicterende belangen op een goede manier kunnen worden afgewogen;
- witte vlekken worden ingevuld en ontbrekende schakels worden gerealiseerd;
- het gebrek aan onverharde routes kan worden verholpen;
- ommetjes kunnen worden gerealiseerd;
- juridische maatregelen kunnen worden genomen;
- een promotiebeleid kan worden opgezet.

De vrijwilligers van het Wandeloverleg hebben hiertoe een effectief Werkplan opgesteld.

Ter overweging

De ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening staan niet stil. Willen we dat Zuid-Holland een leefbare provincie blijft, waar het goed leven en recreëren is, dan moet er actie ondernomen worden. Ook voor de economische aantrekkingskracht is een goed leefklimaat van belang. Een goed wandelroutenetwerk, juist in een verstedelijkt gebied, is een noodzakelijk element in een goed leefklimaat. Recreatie dicht bij huis, goede wandelverbindingen, ommetjes bij de woonkernen zijn van essentieel belang. Dit kan alleen bereikt worden door een samenhangend wandelroutenetwerk. Juist omdat er zoveel (ruimtelijke) ontwikkelingen spelen, moet er een wandelrouteplan zijn. Als zo'n plan ontbreekt, zijn de wandelbelangen onzichtbaar en wordt er ook geen rekening mee gehouden. Dit bleek onlangs weer bij het Fietsplan 2008.

De Provincie heeft een sturende/coördinerende rol in de programma's Vitaal Platteland, Groen in en om de Stad en bij de Ecologische Hoofdstructuur. Ook is ze subsidiegever en natuur- en recreatiebe-

heerder (recreatieschappen). Recent, in 2008, is in de nota "Visie beheer groene ruimte" neergelegd dat de provincie zich gaat profileren als regisseur op afstand, als stuurder en coördinator op hoofdlijnen op het gebied van ruimtelijke ordening en (groene) recreatie.

Conclusie

Een Wandelrouteplan geeft structuur aan een duurzaam en effectief wandelbeleid.

Hoe verder

We stellen daarom voor om:

1. in 2009, het al in 2002 geplande, Uitvoeringsprogramma van het Wandelpadenplan te gaan uitwerken voor de periode 2010 t/m 2020 tot een Wandelrouteplan;
2. bij de opstelling hiervan het Wandeloverleg Zuid-Holland te betrekken (zij zijn bereid informatie, kennis en ervaring te leveren en het veldonderzoek te doen);
3. de hiervoor de benodigde middelen (financieel en menskracht) ter beschikking te stellen.

Verkeersadviseurs met een voorliefde.

Voetgangers en fietsers verdienen beter!

Ligtermoet & Partners is het adviesbureau van Peter Kroeze, Dirk Ligtermoet, Koos Louwerse en sinds 2008 ook Tim Asperges. Ieder van ons heeft vele jaren advieservaring in verkeersbeleid. Samen voerden we ruim 300 projecten uit. Van onderzoek en inhoudelijk verkeersadvies tot project-management en communicatie-adviezen.

Voor landelijke organisaties, voor provincies en stadsregio's en voor gemeenten. Over vooral fietsbeleid, verkeersveiligheid, mobiliteitsmanagement, parkeren en (integraal) verkeersbeleid.

 **LIGTERMOET
& PARTNERS**
adviseurs in verkeersbeleid

Stationsplein 7A, 2801 AK Gouda
T 0182 520 870, F 0182 520 877
www.ligpart.nl, info@ligpart.nl

TIMENCO is de Belgische vestiging van Ligtermoet & Partners. Tim Asperges leidt TIMENCO en draagt met zijn brede kennis van het verkeersbeleid in België en Europa ook bij aan de projecten die Ligtermoet & Partners in Nederland uitvoert.

 Timenco
Richting in mobiliteitsbeleid

Blijde-Inkomststraat 24
B-3000 Leuven
T +32 (0)16 24 22 70
Tim@timenco.be
www.timenco.be

